

Illés György

Puskin szerelme

Torzsok

Jobbról is, balról is fenyőerdők: a fák, mintha az ólomszürke égig nyúlnának, csúcsaikat átöleli a köd. Sehol egy teremtett lélek, sehol egy település – csak a susogó, hajladozó, magába zárkózó erdő, s benne a nyílegyenes autóút.

Suhanunk a végtelen erdőben. Mintha körben járnánk. Nem csoda, hogy így érzek: Tver megye, amelynek területén kocsikázunk, csaknem akkora, mint Magyarország. A központtól, Tver városától a megye nyugati határa 330 kilométernyire, a déli pedig 120 kilométernyire húzódik. Északra és keletre egyaránt 250 kilométert kell megtenni, hogy a megyehatárhoz érjünk.

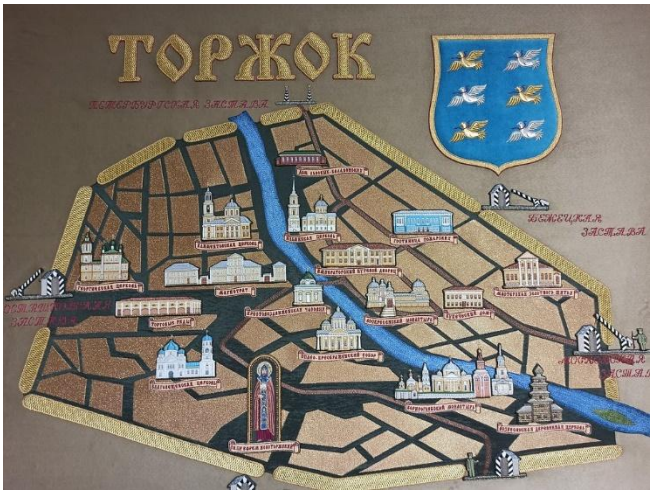

Óriási erdők, mocsaras vidék, amelyen kevesebben élnek, mint Budapesten. S miközben ezeket a szokatlan méreteket próbálom magamban elrendezni, szinte minden átmenet nélkül egy szép, soktornyú, hangulatos városban találom magam. Emberek, forgalom, modern házak és ősi rönképületek között, amelyek fölé hagymakupolás székesegyház emelkedik. A régi Kreml falai, hidak egy kis folyó fölött, a kerek téren Puskin-emlékmű. Torzsok. Úgy is fordíthatnám: piacocska. Vagy: kis piac. A nagyhírű novgorodi fejedelemség ősi elővára, amelyet a XI. században alapítottak a délről, délkeletről érkező támadások elhárítására. Akkor még Novij Torgnak nevezték, és sokbástyás faerődöt építettek köré. Az erőd a tatárjárás idején, két héten át fel tudta tartóztatni a Novgorod kincseire pályázó mongol hor-

dát, Batu kán félelmetes seregeit, s ezzel megmentette Novgorodot: a kifáradt mongol seregek belesüppedtek a környező mocsarakba, támadásuk elakadt a sárban, s visszafordulásra kényszerültek.

A későbbi évszázadok folyamán is – amikor a régi faerődöt kőből épült Kreml váltotta fel – Torzsok falai között gyakran kerestek menedéket a novgorodi fejedelmek. A falak tövében letelepedtek a kereskedők, iparosok, akik itt találtak védelemre.

Torzsok nevezetessége az aranyhímzés. Évszázadok óta csodálatos virágokat, régi orosz hősöket varázsolnak aranyfonalakkal bőrre, brokátra, posztóra – csillogó-elevenné teszik az orosz mitológiát, szigorú rendszerbe foglalják a hagyományos népművészet gyönyörű mintáit.

A festői fekvésű és nyugodt hangulatú kisvárosnak ötvenezer lakosa van. Az aranyhímzők manufaktúrája mellett óriási festékgyár is működik. Itt állítják elő az Oroszországban felhasználásra kerülő nyomdafesték kétharmadát.

A város megőrizte kedves melegszívűségét, őszinte, ősi vendégszeretetét, azt a hangulatot, amelyről Puskin gyakran ír leveleiben. Többször megemlékezett Pétervárra vezető torzsoki útjairól, sőt egy ifjúkori szerelméről is.

Egyszer levelet írt Szobolevszkij nevű barátjának és a következőket ajánlotta: *Útközben ebédelj meg Torzsokban Pozsarszkijnál, rendelj sült kotlettet (de micsoda kotlett!), s aztán könnyedén utazz tovább…*

Egy torzsoki mendemonda szerint azokban az években, amikor a fiatal Puskin gyakran utazgatott Pétervárra, s minden alakalommal megállt Pozsarszkij vendégfogadójában, e helytől alig néhány lépésnyire, a kereskedők és iparosok kis boltjai között, egy cégtábla függött: *Jevgenyij Anyegin, a pék- és szabóügyek mestere*. A torzsokiak szerint innen kölcsönözte világhírű elbeszélő

költeménye főhősének nevét. Hogy ez valóban igaz-e, vagy csak a Puskint tisztelő és szerető orosz nép képzeletének szülötte – nem tudom. De kétségtelen, hogy Puskin útjai során rövidebb-hosszabb időre megfordult Torzsokban Oljemnyijnek, a pétervári Nemzeti Könyvtár igazgatójának házában, s gyengéd szálak fűzték lányához, Anna Alekszejevnához:

A hölgy két szócskát felcserélt,
S tegezés lett a szürke „ön"-ből,
Szerelmes lelkem hőn remélt,
Sok is volt szinte az örömből.
S ámbár zavarra nincs okom,
Tekintetünk kerüli egymást.
– De kedves ön… Mit mondanék mást,
S – Szeretlek, édes – gondolom."

(*Te és Ön*; Grigássy Éva fordítása)

Anna Alekszejevna, aki élénk társadalmi életet élt, és igen sok művészt látott vendégül, nyilván viszonozta Puskin érzelmeit, amire több későbbi vers utal:

Szende angyal, csendes, áldott,
Ennyit szólj csak: ég veled!
S bánatűző pillantásod
Balzsamozza sebemet.
És szívemben édes arcod
Elfeledtet minden mást:
Dőre, büszke álmot, harcot
S ifjú hősi lángolást.

(*Előérzet*; Lányi Sarolta fordítása)

Ma Oljemnyijék egykori házában, amely a maga egyszerű szépségében maradt fenn, Puskin-múzeumot rendeztek be, s ide évente – legtöbben júniusban – tízezrek zarándokolnak el, hogy hódoljanak kedvenc költőjüknek. A stílszerűen berendezett szobákban, üvegvitri-

nekben sok értékes Puskin-emlék látható, a falakon az Oljemnyij családtól származó festmények. Köztük Anna Alekszejevna, egy szép, XIX. századi hölgy arcképe is. A kor stílusában megfestett portréról Puskin szerelmes sorai jutnak eszembe:

A hölgy valóban szép. Ha nézed,
Agyadban rímek zengenek.
Kegyét esengik hív vitézek,
És messzi csillagfényt idéznek.
– A vers szerint e mély szemek.
Előlük nem lehet kitérni,
Szemének éje tűzben ég…

Lehunyt pilláit szép szemének
Mosolygó kellem hatja át.
Majd feltekint – s te látni véled
Rafael legszebb angyalát.

(*Az ő szeme*; Radó György fordítása.)

Nehéz elhinni, de igaz! Az ilyen nagy szerelmek is elmúlnak, kihűlnek. Puskin lángolása a szép Anna Alekszejevna iránt ezt bizonyítja: nem őt, hanem egy másik hölgyet vett feleségül, de Annától gyönyörű versben búcsúzott:

Idézem még a bájos arcod,
De már tudom, hogy nincs tovább,
Az ábrándos szív, mely viharzott,
Becézgeti a drága karcot,
Érzem, szerelmed bársonyát.

(*Idézem még bájos arcod*; Kapuvári Béla fordítása.)

Torzsok megmaradt Puskin városának, mintha a nagy költő szívének egy részét őrizné ősi falai között. Nem tudom magam elé képzelni a költőt Torzsok nélkül, verssorai mögé mindig odaképzelem Anna Alekszejevna bájos, komoly, okos arcát és az orosz stílusban épült, földszintes faházat, amelyben Oljemnyijék laktak.

